

М. І. Фащевський

Географія населення

ГЕОГРАФІЯ НАСЕЛЕННЯ – галузь [економічної](#) і *соціальної географії*, що вивчає територіальні закономірності формування, розміщення і розвитку населення в конкретних соціальних, економічних і природних умовах. Г. н. зародилася ще в стародавні часи і мала описовий характер (праці Геродота, Страбона, Птолемея). Новим етапом у розвитку Г. н. став період великих геогр. відкриттів (13–17 ст.). Новіт. період характеризувався розвитком теор. узагальнень з різноманіт. питань географії людини та її діяльності в певному природ. і соц.-екон. середовищі. Наприкінці 19 – на поч. 20 ст. значного визнання набула франц. школа «географії людини», осн. ідеї якої виклав П. Відаль де Ла Блаш в кн. «Principes de géographie humaine» («Принципи географії людини», 1922). Осн. увага приділялася впливу геогр. середовища на різноманітні форми люд. діяльності, взаємодії людини і природи. Виявлення причинно-наслідкових зв'язків людини і люд. суспільств з особливостями природ. умов сприяли розвитку таких теорій, як геогр. детермінізм (Е. Гантінгтон, США; Г. Маккіндер, Велика Британія), інвайроменталізм (Е. Семпл, Г. Тейлор, США) та геогр. посибілізм (І. Бовмен, К. Зауер, США). На поч. 20 ст. Г. н. утвердилася як наук. дисципліна. Почав застосовуватися комплекс. підхід до встановлення зв'язків між природою і людством в їх істор. розвитку, залежності між госп. діяльністю людей, різними способами їх розселення, звичаями, культурою народів та умовами територій, на яких вони проживають. Так виник наук. напрям – антропогеографія (від грец. *ἀνθρωπος* – людина). Хоч ідеї цього напрямку були започатковані ще у 18 ст. франц. філософами Ш. Монтеск'є та Ж. Бюффоном, однак у завершал. вигляді розроблені нім. географом Ф. Ратцелем. Вони лягли в основу укр. наук. думки поч. 20 ст. С. Рудницький та В. Кубійович включали в предмет дослідження географії причинні зв'язки людини з усіма геогр. явищами – поверхнею землі, водою, атмосферою, рослин. і тварин. світом. Окрім демоетніч. та статист. аналізів насел. окремих губерній, повітів, міст і сіл України, вивчалися зміни в його чисельності, особливостях народження, смертності, шлюбності, міграцій, етніч. складу та ін. питання життя насел. окремих тер., складання народописних карт українського народу. Розвивалася систематизація геогр. дисциплін з Г. н. У складі антропогеографії було виділено географію людини, географію культури й екон. географію. Від серед. 20 ст. у зв'язку з загостренням у світі соц. і екол. проблем набула розвитку гуманіст. географія, що характеризує людину у всій складності її соц.-екон. та екол. взаємин. Предмет Г. н. значно розширився й охопив

просторові аспекти життєдіяльності територ. спільностей людей в усій сукупності зв'язків і взаємообумовленостей. Так, для англо-амер. географії людини найбільш характерним є вивчення конкрет. соц. явищ та поведінки людей – географія нерівності, географія добробуту, феміністична географія тощо. Для Г. н. Росії найбільш важливими напрямками є теор. і прикладні проблеми насел. окремих країн світу і регіонів Росії, міських агломерацій, міст і сільс. р-нів, природ. і мех. рух насел., районне планування і містобудування. У Франції набули розвитку дослідж. географії міст та поведінки людей у певному геогр. середовищі. Просторова структура насел. і його рух вивчалися у Польщі, причинність розміщення насел. і його динаміка – в Чехії, просторові аспекти життя територ. спільностей людей – у Нідерландах та ін. Ці напрями дослідж. доповнювалися іншими, оскільки Г. н. розглядає складність і унікальність життя людей в єдності і взаємообумовленості усіх процесів.

Г. н. України у 2-й пол. 20 ст. також характеризується знач. досягненнями. Домінуючого характеру набули теор.-методол. та прикладні питання, що стосувалися взаємозв'язку територ.-вироб. комплексів і систем розселення, теор. та метод. аспектів дослідж. життєдіяльності насел., його розміщення, проблеми екології людини, систематизації наук. напрямів з Г. н. тощо (*М. Фащевський*). Питання картографування насел. вивчали *Л. Руденко*, [В. Барановський](#); Г. н. і насел. пунктів, поселень та систем розселення – *Ю. Пітюренко*, *М. Пістун*, *А. Степаненко*, [А. Доценко](#), [П. Коваленко](#) та ін.; міграції насел. – *О. Хомра*; географії трудових ресурсів – *Г. Писаренко*, *І. Білоконь*; етногеографії – *О. Шаблій*; рай. планування та містобудування – [Д. Богорад](#), *В. Нудельман*. Знач. внесок у дослідж. геодемогр. ситуації України, нац. складу насел. та укр. діаспори зробили *Ф. Заставний*, *А. Голиков*, *Г. Старостенко*, *О. Топчієв*.

Рекомендована література

1. Хомра А. У. Миграция населения: Вопросы теории, методики исследования. К., 1979;
2. Фащевский Н. И. Территориальная организация жизнедеятельности населения. К., 1992;
3. Заставний Ф. Д. Населення України. Л., 1993;
4. Доценко А. І. Регіональне розселення: Проблеми та перспективи. К., 1994;
5. Степаненко А. В. Социально-экономическое развитие городов (проблемы комплексности и сбалансированности). К., 1998.

Бібліографічний опис:

Географія населення / М. І. Фащевський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН

України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-29111>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).